

BIBLIOTHEEK
NED. HERV. KERK

**Bijlage van de Notulen der Zitting van
26 Julij 1880.**

AAA 8L35

Rapport aan de Commissie van toezigt op den druk en de uitgave der Evangelische Gezangen aangaande de auteurs dier bij de Nederlandsche Hervormde kerk in gebruik zijnde liederen, door haren Secretaris dr. B. Glasius.

Op de Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk van 1879 werd door haar medelid, den oud hoogleraar dr. P. Hofstede de Groot, het wenschelijke aangetoond, om, evenals zulks met den *Vervolgbundel* plaats heeft, aan de uitgaven der Evangelische gezangen een' naamlijst van de auteurs toe te voegen. De Synode, dit wenschelijke erkennende, noodigde, bij hare missive van 30 Julij en 26 Augustus 1879 n°. 61 en 99, onze Commissie uit niet alleen om met de uitgevers der Gezangen hieromtrent te onderhandelen, maar ook om een nieuw en naauwkeurig onderzoek naar de auteurs dier kerkliederen in te stellen. Aan mij werd die taak opgedragen en, hoezeer ik al de moeilijkheden en het tijdroovende daarvan inzag, besloot ik haar, in het belang der geschiedenis van ons kerkgezag te aanvaarden en met de meest mogelijke naauwgezetheid en volledigheid te volbrengen. Thans heb ik de eer U de slotsom van mijn onderzoek mede te deelen.

De zesde September 1805 was voor de tot zamenstelling, van een Evangelisch gezangboek door al de Provinciale Synoden der Nederlandsche Hervormde kerk Gecommitteerden een hoogst merkwaardige dag. Zij hadden hunnen den 15^{en} September 1803 te Utrecht aangevangen, gemcen-

S.a.
8L35

schappelijken arbeid voltooid. Met genoegdoening mogten zij daarop terugzien. Aan ijver en ingenomenheid met hunne taak, aan zucht om een goed werk te leveren, aan zorg had het hun niet ontbroken. De bundel was gereed, het notarieel contract, verbindend en geldend voor hem en zijne regtverkrijgenden, met den uitgever Johannes Allart gesloten en de druk der gezangen zóó voorbereid, dat die onder het blijvend toezigt der gecommiteerden en van hunne opvolgers kon plaats vinden en de invoering voor kerkelijk gebruik op 1 Januarij 1807 bepaald worden.

Zeker, toen die achtenswaardige mannen daar voor het laatste in de Nieuwe of Schuttersdoelen te 's Gravenhage vergaderd waren, was hun oog niet blind voor de moeilijkheden, die nog konden volgen. Zij wisten hoe bitterheid, vóóroordeel en bekrompenheid zich eenige jaren vroeger tegen de invoering der nieuwe Psalmberijming hadden gekant; en, dat zij *thans* van dezelfde zijde tegenwerking vreesden, had hun voorzitter, de grijze van den Berg niet verzwegen, toen zij twee dagen vóór hunne scheiding, bij 's lands Raadpensionaris, mr. R. J. Schimmelpennineck, in plechtig gehoor werden ontvangen. Het bleek dan ook weldra, dat zij zich in dit opzigt niet hadden bedrogen (1). Insgelijks waren er, zooals mij uit aanteekeningen bleek, onder hen die scherpe aanmerking omtrent de dichtelijke waarde hunner liederen te gemoet zagen, eene meening, die reeds zeer spoedig waarheid werd bevonden (2). Maar wat zij waarschijnlijk wel niet verwacht zullen hebben, is het feit, dat er reeds na kort tijdsverloop verschillende, zeer uiteenlopende naamlijsten van de auteurs der gezangen in omloop waren, zelfs zoo verschillend, dat, wil men hieromtrent zekerheid hebben, na vijf en zeventig jaren een geheel nieuw onderzoek moet worden ingesteld.

(1) Z. o. a. IJpey en Dermout IV blz. 325 verv. Aanteekening 305, bladz. 55. Mijne Geschied. der Chr. Kerk in Nederl. na de Herv. III. blz. 201 verv.

(2) Z. o. a. Vaderlandsche Letteroefeningen 1806, n°. 14, bladz. 647 verv.

De oorzaak van dit misschien zonderling verschijnsel kan moeilijk daarin gezocht worden, dat men in den aanvang der werkzaamheden, ter bevordering van een onpartijdig oordeel, had aangenomen, dat de leden, die liederen of van zich zelve of van anderen inzonden, den naam des dichters niet zouden noemen. Zoodanige bepaling kon althans niet van kracht zijn omtrent reeds met den naam hunner vervaardigers uitgegeven gezangen, terwijl de gecommiteerden zich ook later niet tot geheimhouding verplicht hielden. Enkelen hunner gaven zelfs naamlijsten aan vrienden en bekenden, maar ook in deze wordt groot verschil aangetroffen, wellicht daaruit te verklaren, dat sommige liederen zoo dikwijls aan verbetering en herziening werden onderworpen, dat het geheugen meer den naam van den Revisor, dan dien van den oorspronkelijken maker bewaard had.

Aan bronnen heeft het mij niet ontbroken. Zal de slotsom van mijn onderzoek betrouwbaar wezen, dan behoort ik U omtrent die bronnen en het gebruik, dat ik er van gemaakt heb, een en ander mede te deelen.

Een groot aantal naamlijsten werd mij toegezonden. Het is duidelijk, dat ik aan die, welke oorsprong onbekend was, geen gezag mogt toekennen. Meer betrouwbaar waren die, welke samengesteld werden door mannen, wier naam reeds borg stond voor de zorg, aan hunnen arbeid besteed, of die opgegeven werden als afkomstig van leden der verzamelings-commissie. Hiertoe behoorden de naamlijsten door *dr. P. Hofstede de Groot* ter synodale vergadering gebragt, — door den heer *F. J. van Stipriaan Luiscius*, predikant te Heerjansdam, mij toegezonden, — door wijlen den Utrechtschen predikant *J. A. D. Molster* vervaardigd, — door den heer *J. F. van Hoogstraten*, in leven predikant te Utrecht, met groote zorg zamengesteld en bij *Kemink & Zoon* gedrukt, — door *mr. H. N. van Beefting*, in leven gewoond hebbende te Valkenburg, uitgegeven met het opschrift: *Naar het handschrift van A. Rutgers, predikant te Haarlem, — naamlijst van de dichters der Evangelische gezangen naar het H. S. van den Secre-*

taris der Commissie tot de verzameling, gedrukt achter het *Alphabetisch Register van alle verzen der Psalmen en Evangelische Gezangen*, Amsterdam *J. Brandt en Zoon* 1877.

In deze naamlijsten heerschte intusschen zoo groot verschil, dat ik meende tot geene zekerheid te kunnen komen zonder meer authentieke bronnen bij bekende nakomelingen van leden der Verzamelingscommissie of van de genoemde auteurs gezocht te hebben. Bij sommigen slaagde ik niet, maar bij anderen naar wensch.

De Leidsche Hoogleeraar dr. *A. Kuenen*, kleinzoon van *Abraham Rutgers*, die met *van den Berg* wel het meeste tot den bundel heeft bijgedragen, zond mij een herinneringsrede, door zijnen vader, den heer *J. P. Kuenen*, in 1840 te Haarlem uitgesproken, waarbij niet alleen al de liederen, door *A. Rutgers* vervaardigd, nauwkeurig worden opgegeven, maar ook eene naamlijst der auteurs van al de Gezangen gevoegd is. Mr. *H. O. Feith* te Groningen deelde mij niet alleen een door zijnen vader geschreven lijst van al de vervaardigers mede, maar ook bij welke Gezangen in de Alphabetische lijst achter eene onder hem berustende 4° uitgave der gezangen door zijnen grootvader mr. *Rh. Feith* ten bewijze, dat hij deze als de zijne erkend had, eigenhandig de letter F. geplaatst was. De Brielsche predikant dr. *N. van der Tuuk Adriani* deed mij eene door zijnen vader *M. J. Adriani*, gedicteerde naamlijst toekomen, waarboven deze in velerlei opzicht verdienstelijke Friesche Kerkleeraar eigenhandig had geschreven, dat die door hem was opgegeven.

De heer *J. Proost*, Secretaris der Gezangen-compagnie, had mij medegedeeld dat de firma *J. Brandt & Zoon* in het bezit was van een der ten dienste van de leden der Verzamelings Commissie gedrukte exemplaren der voorloopig door die Commissie aangenomen liederen, afkomstig van wijlen den hoogleeraar *J. A. Lotze* en door dezen met schriftelijke aantekeningen voorzien. Daar dit stuk, volgens bestaande beschikking, niet mocht toegezonden worden, heb ik mij naar Amsterdam begeven om het te

raadplegen. Het belangrijke, dat ik vond, was een aangenaam loon voor den daaraan besteede tijd.

Ofschoon ik, in het bezit van al deze stukken, de auteurs der meeste Gezangen met zekerheid kon aanwijken, bleef er echter omtrent sommigen onzekerheid bestaan. Het eenige middel om deze, zoo mogelijk, weg te nemen, was op te sporen, wat in de oorspronkelijke akten-stukken der Verzamelings-Commissie, in het oud archief der Synode berustende, omtrent de vervaardiging van onze kerkliederen kon gevonden worden. Wel waren deze reeds vroeger, maar toch niet bepaaldelijk met dit doel, door dr. *R. Benning Janssonius* (3) geraadpleegd. De door mij gebruikte stukken zijn:

1°. Een in losse bladen geschreven verzameling van door de Gecommitteerden voorloopig aangenomen liederen. Zij is echter niet volledig; want er ontbreekt een aantal nummers, die in de andere akten worden genoemd. Hoogst belangrijk is zij zeker voor de geschiedenis van onzen bundel, niet alleen meestal met een enkel woord den oorsprong dier liederen aanwijzende, maar doorgaans ze ook boekende, zooals zij waren ingekomen en tevens de veranderingen vermeldende, die daarin door de Commissie gebracht zijn. Enkele aantekeningen, niet van belang ontbloot, worden op den kant gevonden, insgelijks vele liederen, die niet in den bundel zijn opgenomen, en onder deze zoodanige, waaruit blijkt, dat men toen reeds bedacht was op Gelegenheids-Gezangen, b. v. bij de intrede van een Evangeliedienaar enz., zooals die later in den Vervolgbundel gegeven zijn.

2°. Handelingen der Vergadering van de Gecommitteerden uit Gelderland, Zuid- en Noordholland, Utrecht, Friesland en Groningen, gehouden te Utrecht den 27 September 1803 en volgende dagen.

3°. Handelingen van den coetus der Gecommitteerden

(3) Geschiedenis van het kerkgezag bij de Hervormden in Nederl. Arnh. 1861.

uit Gelderland, Zuid- en Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Groningen, te Utrecht 17 April 1804 en volgende dagen, waarbij een aantal voor de Geschiedenis van de werkzaamheden der Commissie belangrijke rapporten en stukken gevoegd zijn.

4°. Akten van den Coetus Contractus, gehouden in den Haag, den 19 September 1804 en volgende dagen. Hij was saamgesteld uit de leden van den Berg, Jorissen, Scharp, van de Kastele, A. Rutgers, Lotze en Feith. De laatstgenoemde kon echter, hoezeer schriftelijk aan de werkzaamheden deelnemende, wegens lichaamszwakte de vergaderingen niet bijwonen.

5°. Akten van den tweeden Coetus Contractus in den Haag den 15 Mei 1805 en volgende dagen. De handelingen der laatste vergaderingen, tegelijk invallende met die der algemeene vergadering, zijn niet opgeteekend.

6°. Akten der laatste algemeene of groote vergadering van al de gecommiteerden gehouden in den Haag van 12 Juni tot 6 September 1805 waaraan, echter de zes en dertig eerste bladzijden ontbreken.

Dat al deze geschriften met de zich daarbij bevindende adviezen, praeadviezen, rapporten, brieven enz, hoogst belangrijk zijn voor de geschiedenis van de samenstelling onzer Gezangen, dat zij doorgaans een helder licht werpen op den geest en de bedoeling der gecommiteerden, dat zij hooge achting verwekken voor deze mannen, al wenschen wij hun somwijlen wat meer poëtischen gloed toe, wat minder stijf purisme en wat milderen zin, — dat zij zelfs eene belangrijke bladzijde leveren voor de geschiedenis onzer Letterkunde bij den aanvang dezer eeuw, behoeft nauwelijks herinnerd te worden. Ik moet mij echter bepalen tot het doel van mijn onderzoek en ik heb de bronnen, waaruit ik geput heb, alleen genoemd om aan te wijzen, dat de slotsommen van dat onderzoek op zekere, vertrouwbare grondslagen rusten. Dit kan echter niet blijken, tenzij ik dit bij elk Gezang aanwijze, mij alleen dan daarvan onthoudende, wanneer dezelfde

auteur algemeen erkend wordt. Toch zij het mij geoorloofd hier en daar enkele bijzonderheden te vermelden, min bekend en wel waard der vergetelheid onttrokken te worden.

Het ligt in den aard der zaak, dat de *eerste* met redenen omkleede opgave van de auteurs der Gezangen niet aan den druk der liederen kan worden toegevoegd. Zij strekt alleen tot waarborg voor de zekerheid der *tweede*, die daarvoor bestemd is.

I.

Gez. 1. *A. van den Berg* (4) naar n°. 65 der Waalsche Cantiques, dat wederom ontleend is aan den Saksischen Predikant *B. Crasselius* (geboren te Wernsdorf 1667 overleden 1724). De navolging komt voor in *van den Bergs* oden en gedichten II, 39. De Commissie heeft er voor het kerkelijk gebruik nog al in veranderd, o. a. ook vers 1, reg. 2, oorspronkelijk luidende: *Looft God den Vader in Aanbidt den Vader*.

Gez. 2. Meisjefvrouw *Johanna Elisabeth van de Velde*, geboren *Helmcke* (5). Van het oorspronkelijke vooral van het laatste couplet, is veel veranderd, vermoedelijk door *A. Rutgers*.

Gez. 3. *A. van den Berg* en *A. Rutgers* (6) naar het oude kerklied „Te Deum laudamus”. Volgens *Lotze* hebben zij gebruik gemaakt van een stuk van *J. Jordens*.

Bij de beoordeeling van dit gezang kwam op den tweeden Haagschen coetus (Act. pag. 40, 42, 45) de vraag ter tafel, of 't niet wenschelijk zijn zou, naar het voor-

(4) Zie over hem E. I. Post, leerr. ter gedachtenis van A. van den Berg, Arnhem 1807.

(5) Echtgenoot van W. van de Velde, van wien drie onzer gezangen zijn. Zij werd geboren te Amsterdam 1772, overleed te Zutphen 1842.

(6) Z. mijn Godgel. Nederland III blz. 240.

beeld van andere Protestantsche kerken, meer liederen der oude kerk, zooals het *Veni Creator Spiritus*, — *het Agnus Dei* enz. na te volgen of te vertalen. Later werden dan ook dusdanige navolgingen geleverd en beoordeeld, maar niet in den bundel opgenomen.

Gez. 4. *A. J. Zubli* (7) naar *J. A. Cramer* (geb. 1723, predikant te Crellwitz, later opperhofprediker te Quedlinburg, toen hofprediker te Koppenhagen, overleden als hoogleeraar te Kiel 1788).

Gez. 5. *J. Scharp*. (8)

Gez. 6. *A. van den Berg* (Oden III, 41) naar *B. Munte*. (geb. te Lubeck 1735, predikant te Koppenhagen, overl. 1793). De tweede Haagsche coetus nam dit lied met hooge ingenomenheid aan en veranderde alleen in reg. 1 van vers 2 *Jonge Zon* in *Nieuwe Zon*. *Lotze*, die niet op dezen coetus, maar op de daaraan volgende groote vergadering tegenwoordig was, teekent aan, dat hij een aantal veranderingen heeft voorgeslagen, o. a. in vers 2 waar hij gelezen wilde hebben:

„Nog schoot de zon haar helder licht
Op geen der werelddollen.”

Ook bericht hij, dat tusschen vs. 7 en 8 het volgende couplet geschraapt is:

„Schoon aarde en hemel ras verga,
Ras rigte s'menschen zoone,
Dan dank ik, dat ik nog besta,
En 't Godlijk licht bewoone.
Dan zal ik eeuwig, eeuwig zijn
En eeuwig vol van vreugde zijn
Bij U, O eeuwig Wezen!”

Gez. 7. *A. van den Berg* (Od. en lied. II, 105) naar *Cramer* en *C. C. Sturm* (geboren te Augsburg 1740,

(7) Geb. in de Berbice 1751, eerst koopman te Amsterdam, in 1795 lid der Nationale vergader., later ontvanger der belastingen te Vlaardingen, overleden 1820.

(8) Levensbeschr. van *J. Scharp*. Rott. 1828. Mijn Godg. Nederl. III blz. 279 verv.

pred. laatst te Hamburg, overleden 1786). Eene fraaijere vertolking wordt gevonden in het Evangelisch Luthersche Gezangboek n°. 60.

Gez. 8. Mr. *W. Bilderdijk* naar *Munter*. Vroeger was een ander lied op Gods onveranderlijkheid van *van den Berg* (Od. en lied 1,52) aangenomen, maar men koos later de krachtiger poëzij van een onbekenden dichter, die weldra als de toen te Brunswijk vertoevende *Bilderdijk* bekend werd. De uitdrukking: Jezus bloed, vers 8 en 9, ofschoon niet bij *Munter* voorkomende, liet men staan, maar de regels van *Bilderdijk*:

Gij hebt mijn zoen, in Jezus bloed
 Bevredigd, aangenomen,
 veranderde men in: Gij hebt m' om Jezus dierbaar bloed
 Genadig aangenomen.

Gez. 9. *Van den Berg*, (Od. en lied 23) naar *Munter*. De Commissie was met dit lied zeer ingenomen.

Gez. 10. Mr. *Rh. Feith* naar het Bremer Gereformeerd Gezangboek (9). De tweede Haagsche coetus meende dit lied te moeten verwerpen. (Hand. bl. 27), omdat het in de gemeente aan zooveel misverstand, misduiding en misbruik onderhevig zijn zou. Op de Algemeene Vergadering (Hand. bl. 40) werd het echter eenparig aangenomen. Of er vooraf iets in veranderd was, is mij niet gebleken. In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* ligt alleen een afschrift van vers 1 van 's dichters eigen hand.

Gez. 11. *Feith* naar het Bremer Gezangboek (10). Volgens het oordeel van den tweeden Haagschen coetus (Hand. 26 en 27) beantwoordde dit lied niet aan de vereischen van een lofzang op Gods heiligheid. De groote

(9) Oorspronkelijk van dr. J. J. Rambach, geb. 1693, hoogleeraar te Halle, later te Giessen, overl. 1735. In het Bremer Gezangboek 1802 werd het lied met eenige verandering opgenomen.

(10) Feith zelf heeft er alleen bijgeschreven: vertaald. Volgens Dr. Bennink Janssonius blz. 307 is het Duitsche lied van J. C. Zimmermann (geb. 1702 overl. 1783), in het door hem bezorgde Hanoversche gezangboek geplaatst.

vergadering (Hand blz. 40) nam het echter met eenparigheid van stemmen in den bundel op. Zeker is 't, dat in het (in het Synodaal archief aanwezig) M. S. van den dichter door eene andere hand nog al iets is veranderd, en zelfs een geheel couplet geschrapt, hetwelk dan ook in den bundel is weggelaten. Vermoedelijk waren deze veranderingen van *van den Berg* en is daarom door sommigen het lied aan dezen toegeschreven. *Feith* heeft het als het zijne erkend.

Gez. : 12. *Van den Berg* naar *Gellert* (die güte Gottes). De Commissie heeft er in veranderd. *Lotze* vond het begin der vertolking hard en *Gellerts* denkbeelden niet weer gegeven.

Gez. : 13. *Van den Berg* naar *Cramer*, maar, zooals *Lotze* aantekent, veel verbeterd door *van de Kasteele*, *Scharp* en *Lotze*.

Gez. : 14. *Feith*. Van het oorspronkelijke werden twee coupletten ter zijde gelegd.

Gez. : 15. Mr. *H. van Alphen*, (11). Den 2 Aug. 1805 nam de groote vergadering (Hand. blz. 62) in overweging, dat er tot nog toe weinig gebruik was gemaakt van *van Alphen's* liederen, en besloot ze, ofschoon om verschillende redenen minder geschikt voor kerkelijk gebruik, uit hoogachting voor 's Mans nagedachtenis, nog eens na te zien, of er iets bruikbaar in werd gevonden. *M. Jorissen* nam die taak op zich. Het gevolg hiervan was de opneming van dit lied en van eenige andere.

Gez. : 16. *Van den Berg* naar *Gellert* (Gottes macht und vorsehung.)

Gez. : 17. *A. Rutgers* naar *Georg Neumark*, (geb. 1621 te Mühlhausen in Thuringen, als Secretaris van het Saksisch archief overleden te Weimar, 1681). Er zijn in den arbeid van *Rutgers* door de gecommiteerden zooveel ver-

(11) Z. het levensberigt door Mr. J. S. D. Nepreu geplaatst vóór de dichtwerken van Mr. H. van Alphen, Utrecht, 1858. Mijn Godg. Nederl. I blz. 30.

anderingen gemaakt, dat het oorspronkelijke (n°. 4 der M. S. *voorl. aangenomen lied.*) bijna onleesbaar is geworden. Lezenswaardig is, wat *W. Francken* omtrent dit troostend lied in *Licht, Liefde en Leven* 1854 geschreven heeft.

Gez. 18. *Van den Berg*, (Od.: 111,108). Er is door de Commissie veel veranderd.

Gez. 19. *B. van Weeman*, (12). Hand. der Grootte Vergadering 1805 blz. 62.

Gez. 20. *H. van Alphen*.

Gez. 21. *J. van Lodenstein*, (13) blijkens de M. S. provisioneel aangenomen liederen n°. 16, hebben verschillende leden der Commissie dit lied gemoderniseerd. *Lotze* teekent aan, dat eerst *Rutgers* en daarna *van den Berg* eene bewerking inleverde en dat het in onzen bundel opgenomene uit die twee redactien door *Jorissen* en *Lotze* is vervaardigd.

Gez. 22. *Van Alphen* en *Mr. P. L. van de Kasteele* (14). Ik volg hier de officieele opgave in het rapport van geconmitteerden, bij monde van de *Fremery* op de grootte vergadering 29 Julij 1805 ingeleverd. *Adriani* en anderen met hem noemen alleen *van Alphen*, *Lotze* e. a. alleen *van de Kasteele*. Vermoedelijk heeft laatstgenoemde het oorspronkelijke van *van Alphen* voor den bundel bewerkt.

Gez. 23. *Feith*.

Gez. 24. *Mr. J. P. Kleijn* (15). Er werd hier en daar in het oorspronkelijke veranderd.

Gez. 25. *Feith*. Aanvankelijk werd de vraag gedaan of het niet tot de passie-liederen behoorde.

Gez. 26. *Feith*. Er is nog al wat in veranderd.

(12) Geboren te 's Hage 1761, pred. te Leeuwarden, overl. 1808.

(13) *Z. Mijn Godg.* Nederl. II blz. 387 verv. *Dr. P. Jz. Proost.* *J. van Lodenstein*, Ams. 1880.

(14) *Z.* de door *mr. J. C. van de Kasteele* aan 's mans dichtwerken, 's Hage 1844, 2d., toegevoegde *Levenschets*.

(15) Geb. 1760 te Hooge Zwaluwe, Raadsheer in het *Prov. Gerechtshof van Gelderl.* overl. te Arnhem 1805.

Gez. 27. *Van Alphen*. Scharp heeft er in veranderd.

Gez. 28. Mejufvrouw *C. A. van Lier* (16). Z. haar Dagboek blz. 52. De vier laatste regels zijn door de Commissie veranderd.

Gez. 29. *Van den Berg* naar *Cramer*. *Lotze* teekent op, dat eene veel betere vertolking van *J. Lublink* (opgenomen in *Dichtkundige aanmerkingen op de Evangelische Gezangen*. Amst. bij de Wed^e. *J. Doll*) aan de Commissie niet bekend was, toen zij die van *van den Berg* in den bundel opnam.

Gez. 30. *A. Rutgers*. In het oorspronkelijke is veel veranderd. *Lotze*, die de denkbeelden goed, maar de poezy zwak noemt, meldt, dat de vier laatste regels ontleend zijn aan een stukje van *J. van der Roest*. (17)

Gez. 31. *Feith*.

Gez. 32. *Van den Berg* naar *Cramer*. *Lotze* teekent aan, dat het lied van *Cramer* schoon, maar de vertaling bitter slecht is. Zeker behoort het tot de minste stukken uit onzen bundel. Nogtans rapporteerde de Commissie ter correctie aan de Algemeene Vergadering (8 Augustus 1805), dat *van den Berg* door dit lied, waaraan men volstrekt behoefte had, de Nederlandsche Hervormde Kerken ten hoogste aan zich verplicht had. Het werd echter niet met algemeene goedkeuring in den bundel opgenomen. *Adriani*, *Bruining* en *Janssen* stemden er tegen (Hand. der groote Verg. blz. 77).

Gez. 33. *Van den Berg* naar *Cramer*.

Gez. 34. *Van den Berg*.

Gez. 35. *Feith* naar de *Confession des péchés*, welke oorspronkelijk door *Calvijn* in de Latijnsche taal gestelde schuldbelijdenis in de Waalsche kerken gebruikt werd en in onze Liturgische Schriften gedeeltelijk is nagevolgd in *het gebed voor de predikatie in den week*.

Gez. 36. *Van den Berg*. Door sommigen, maar in geen

(16) Geb. te Assen 1768, overl. aan de Kaap de Goede Hoop.

17) Godgel. Nederl. III blz. 199 vers.

der meer officieele bescheiden, wordt hierbij gevoegd naar *H. C. Hecker* (geboren te Hamburg 1699, overleden als predikant te Meuselwitz bij Altenburg 1743). Waarschijnlijk is het lied niet geheel van *van den Berg*. Ook in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* (n° 107) staat op den kant aangeteekend: „Cf. Haagsch Luthersch Gezangboek blz. 311.”

In vs 3 luidden de vier laatste regels oorspronkelijk:

Jezus bloed,
Maakt alles goed,
Zelv' heeft hij den zoen gevonden
Voor de grootste zonden.

De Commissie veranderde.

Gez. 37. *Feith*. Of de dichter, zooals men op den tweeden Haagschen coetus (Hand. blz. 20) van hem verlangde, veranderd en bekort heeft, heb ik bij ontstentenis van het oorspronkelijke niet kunnen nagaan.

Gez. 38. *J. Scharp*.

Gez. 39. *J. Scharp* naar *J. C. Zimmermann*. Ik volg hier de opgave in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen*, die van *Lotze, Adriani* e. a. Dr. *Bennink Janssonius* e. a. hebben naar *E. Neumeister* (geb. 1671 † 1756). 's Mans Psalmen und lobgesangen, Hamb. 1755, heb ik niet voorhanden, evenmin het Hanoversche Gezangboek van *Zimmermann*. Ik gis, dat deze het daarin van *Neumeister* heeft overgenomen.

Gez. 40. *A. Rutgers*. Van het oorspronkelijke is veel veranderd.

Gez. 41. *Van den Berg* naar *Klopstock* (de dichter der *Messiad*e, geb. 1724 † 1803). Ook in deze vertaling of navolging is door de Commissie veel veranderd en van het oorspronkelijke van den Duitschen dichter afgeweken.

Gez. 42. *Van de Kastele* naar *Gellert*, (Trost der erlösung). In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 73 staat *van den Berg* en *van de Kastele* naar *Gellert*. Op den kant wordt echter aangeteekend, dat het lied, zooals het oorspronkelijk door *van de Kastele* was ingeleverd.

door hem zelve nader geredigeerd is. Misschien nam *van den Berg* deel aan die nadere redactie. Vers 15 luidde oorspronkelijk:

Ja, zoo ik ooit mogt waardig zijn
Om uwen naam hier leed te smaken,
Bewaar mij, dat geen smaad of pijn,
Mij onverduldig maken!

Het is, zooals het nu in den Bundel voorkomt, veranderd door Feith.

Gez. 43. *J. Lodenstein*, bewerkt door *A. Rutgers*. De tweede Haagsche coetus (Hand. blz. 36) was met deze bewerking zeer ingenomen, maar besloot op voorstel van *van den Berg* één couplet weg te laten.

Het luidde:

Allerminnelijkste schoonheid,
Bron van al wat schoonheid schijnt,
Die door jaren noch gewoonheid
Min vermaakt of ooit verdwijnt,
Wat men hier bedenken kan
't Is er maar een schaduw van.
Wat wij lieven, looven, leeven,
Gij zult glans en luister geven.

Gez. 44. *Vrouwe C. F. van Raesfeldt*, geboren *van Sytzama* (18). Het begin luidde oorspronkelijk:

Nu daal, O Heer, Uw zegen neêr
Op ons en alle uw leden.
U eeren wij als onzen Heer
Met liedren en gebeden.

en is door *v. d. Berg* veranderd.

Gez. 65. *Van de Kasteele*.

Gez. 46. *Van de Kasteele*.

Gez. 47. *Van de Kasteele*.

Gez. 48. *Feith*.

(18) Geboren te Leeuwarden 1729, in 1750 gehuwd met J. R. van Raesfeldt, Heer van Heemse enz. baptiein in dienst dezer landen, overleden te Heemse 1807.

Gez. 49. Mr. *J. Hinlopen*. (19). Of er door de Commissie in veranderd is, is mij niet gebleken. Het komt niet, zooals Gezang 71, in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* voor. De nagelaten papieren van Mr. *J. Hinlopen* zijn volgens testamentaire beschikking van zijnen oudsten zoon vernietigd.

Gez. 50. Mej. *van de Velde*, geb. *Helmcke*. Er is veel door de Commissie veranderd.

Gez. 51. *Van Alphen*.

Gez. 52. *J. Scharp*. Zijne eerste proeve van eene berijming der Geloofsartikelen beviel den tweeden Haagschen coetus (Hand. blz. 52) minder. *Scharp* heeft haar toen op nieuw bewerkt en dit lied, door *Feith*, terwijl de auteur afwezig was, ter tafel van de Algemeene Vergadering (Hand. bladz. 72) gebracht, werd door deze goedgekeurd.

Gez. 53. *Feith*. Dit lied had eene zonderlinge geschiedenis. De tweede Haagsche coetus (Hand. blz. 30 en 31) noemde het 30 Mei 1805 een fraai dichtstuk, maar voor kerkgezag niet bruikbaar en ook niet geschikt om het door veranderingen daarvoor geschikt te maken, aangezien *men door aan dat lied te likken er de ziel zou hebben uitgelikt*. Den 30 Juli 1805 bracht Professor *Muntinghe* het met aanprijzing ter algemeene vergadering, die het der commissie van correctie aanbeval. Vermoedelijk heeft deze iets veranderd. Den 9 Augustus werd het voor den bundel aangenomen, maar, zooals de notulen het uitdrukken, de stem van *Noord-Holland en stad en lande sliep*. (Hand. der Groote vergadering blz. 58, 59, 61, 72).

Gez. 54. Naar *Feith*. *Feith* zelf erkent het niet voor zijn werk. Wel is van zijne hand (maar aanvankelijk wist men niet, dat hij de dichter was) *een gezang over*

(19) Geboren te Utrecht 1769, vriend van Bellamy, Oekerse en Kleyn, is Hinlopen in verschillende betrekkingen werkzaam geweest, laatst als Staatsraad onder Lodewijk Napoleon. Overleden 1808.

de noodzakelijkheid des geloofs ingekomen, maar men heeft daarin zooveel veranderd (verbasterd, schrijft *Lotze* en ik meen terecht) dat de dichter zijn eigen lied niet meer kende. *Scharp, Rutgers, Janssen* en vooral *van den Berg* zijn hierin werkzaam geweest. Het groot verschil blijkt, wanneer wij hier het oorspronkelijke, zooals het, door de eigen hand des dichters geschreven, bij de firma *J. Brandt en Zoon* te Amsterdam berust, laten volgen.

Mijn ziel, waartoe dat anstig vreezen,
 Geen wanhoop komt uw smart te staê,
 Gij zult hier steeds een zondaar wezen
 En moet hier leven bij genaê.
 O, zalig hij, die in zijn nooden
 Tot deze rijke bron gevlooden
 Daar dankbre liefdetranen schreit.
 Uw vader op zijn woord betrouwen,
 U zelve in zijn Zoon te aanschouwen,
 Is hier de hoogste heiligheid.

Geen heiligheid wordt hier gevonden,
 Die niet op dezen wortel groeit,
 Aan hem is alle deugd verbonden,
 Die immer voor den hemel bloeit.
 Vergeefs is hier 't wanhoopig treuren,
 Vergeefs slechts wettisch 't hart te scheuren,
 Niets buiten Jezus heelt de smart.
 De vrees moog onder 't angstig zweeten,
 Haar daden naar 'swets rigtsnoer meeten,
 't Geloof alleen vernieuwt het hart.

Ga vrij aan Horebs bergvoet doolen,
 En zwoeg op Sina's donderstem,
 't Bederf blijft diep in 't hart verschoolen,
 En Ebals vloek behoudt zijn klem.
 Hoe diep ge uw schuld voor God moogt voelen,
 De zonde zal steeds feller woelen,
 Als 't zielsoog niet op Jezus ziet.

Richt vrij naar 't Oost en West uw gangen,
 Als zondaar moet gij rust ontvangen,
 Als heilig vindt gij ze eeuwig niet.

Ligt zal 't bedorven vleesch nog woelen,
 Als ik mijn laatste snikken geef,
 En ik zal stervend nog gevoelen,
 Dat ik als arme zondaar sneef,
 Maar, o mijn Vader, wat moog' wijken,
 Uw zoenverbond zal nooit bezwijken,
 Uw eed wordt nooit van kracht beroofd.
 Ik heb voldaan aan Uw bevelen,
 Uw wet volbracht in al haar deelen,
 Toen ik in Jezus heb geloofd.

O Gij, die al mijn schuld woudt boeten,
 Door Uwe naamenlooze pijn,
 Mijn Heiland, leer mij aan Uw voeten,
 Altijd een arme zonder zijn.
 Bij al mijn deugd, bij al mijn zonden,
 Vind ik geen troost, dan in uw wonden,
 Geen hoop, dan als ik U aanschouw.
 Voor Uwe reekning blijf ik leeven,
 Voor Uwe reekning zal ik sneeven,
 Gij blijft de rots, waarop ik bouw.

1778.

Gez. 55. Gedeeltelijk van Mejufvrouw *van de Velde* geb. *Helmcke* (Kleefsch Gezangboek) en gedeeltelijk van *van den Berg*. Op een aantal naamlijsten, die in omloop zijn, worden verschillende auteurs, zooals *W. van de Velde* en *Feith*, genoemd. Ik volg hier *Lotze*, die het lied van Mejufvrouw *van de Velde* inzonderd. Bovendien blijkt uit de *M. S. voorloopig aangenomen liederen* n°. 10, dat van het oorspronkelijke alleen vs. 2 in den bundel is opgenomen en dat vs. 1 en 3 geheel van *van den Berg* zijn.

Gez. 56. Mr. *J. Hinlopen*.

Gez. 57. *van den Berg* naar *C. F. Neander* (geboren 1723 te Eckau in Koerland, overleden 1802).

Gez. 58. *van den Berg* (od. IV: 93) naar *J. A. Schlegel* (geboren 1721, overleden 1793).

Gez. 59. *van den Berg* naar *Gellert*. (Der thätige Glaube). Sommigen, ook *Adriani*, noemen *van den Berg* en Mr. *J. Hinlopen*. De notulen van den tweeden Haagschen coetus noemen alleen *van den Berg*.

Gez. 60. *van den Berg* naar *Gellert* (von der quelle der guten werken).

Gez. 61. *J. Scharp*. De commissie veranderde veel.

Gez. 62. *J. Lodenstein*, bewerkt door *A. Rutgers*.

Gez. 63. *A. Rutgers van den Berg* heeft er veel in veranderd.

Gez. 64. *J. Vollenhoven* (20) bewerkt door *A. Rutgers*.

Gez. 65. *van Alphen*. Vs. 6 en 7 zijn veel veranderd. Onder vs. 6, zooals het in den bundel is opgenomen, staat in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen*: Mevr. *Muntinghe*. Of de echtgenoot van den Hoogleeraar *M., J. F. Drijfhout*, evenals hare zuster, aan wie gezang 86 te danken is, dichteres was, is mij onbekend.

Gez. 66. *Feith*. Er is in dit lied veel door de commissie veranderd. Zelfs zijn er vier coupletten geschrapt. Alle verandering was echter geen verbetering. In het oorspronkelijke luiden althans de twee laatste regels, zooals *Lotze* ze opgeeft, veel krachtiger:

„Verbreek in ons de heerschappij.

Der zonde en maak ons waarlijk vrij!”

Gez. 67. *van den Berg*, naar *Lavater* (geboren te Zurich 1741, overleden 1801). De tweede Haagsche coetus (Hand. blz. 20 en 21) vergeleek *van den Berg's* bewerking (Oden

(20) Geboren te Vollenhoven 1632, laatst predikant te 's Hage, overleden 1708.

III, 62) met eene andere in het Doopsgezind gezangboek te Haarlem n°. 82 en verbeterde de eene uit de andere.

Gez. 68. *Lodenstein*, bewerkt door *A. Rutgers*, maar veel veranderd door de Commissie.

Gez. 69. *Van Alphen* en *van de Kasteele*. In de opgave van den auteur van dit lied heerscht in de bekende naamlijsten groot verschil. Sommigen, en onder dezen dr. *Bennink Janssonius*, noemen *van Alphen*, anderen, met *Lotze* en *Adriani*, *van de Kasteele*, een enkele *A. Rutgers*. In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 24 staat *gevolgd naar van Alphen en van de Kasteele*. Zeker is 't, dat al ware het oorspronkelijk van *van Alphen*, *van de Kasteele* er toch de hand in gehad heeft. Het is ontleend aan de door beiden uitgegeven mengelpoezy. De Commissie heeft er in veranderd en op haar verlangen heeft *A. Rutgers* er het laatste vers bijgevoegd.

Gez. 70. *A. Rutgers* naar het Hoogduitsch, zooals de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 25 melden. *Van den Berg* heeft het overgewerkt. (Hand. van den tweeden Haagschen coetus blz. 4).

Gez. 71. Mr. *J. Hinlopen* naar *Gellert* (die liefde der feinde).

Gez. 72. *Rutgers*, *Scharp* en *van den Berg* uit het Haarlemsch Doopsgezind Gezangboek. Zoo is het door *Adriani* opgegeven en, ik meen, te regt. In de bestaande naamlijsten heerscht groot verschil. Uit de notulen van den tweeden Haagschen coetus (bladz. 26) blijkt, dat dit lied, waarvan de herkomst niet genoemd wordt (ofschoon oorspronkelijk van *J. P. Kasteleijn* (21) en opgenomen in den grooten bundel der Doopsgezinden n°. 143) op den Utrechtschen coetus onder de betwijfelden was gesteld. Door die vergadering werd het ter nadere beoordeeling aan *Scharp* en *Rutgers* en eindelijk met de aanmerkingen van dezen in handen van *van den Berg* gegeven. Op deze

(21) Geboren te Breukelen 1746, apotheker te Amsterdam, overleden 1794.

Hij zond dat lied met het opschrift: *Plicht des Christelijken levens* op verzoek van mr. *Rh. Feith*.

Gez. 78. *J. Scharp*.

Gez. 79. *Mejufvrouw van de Velde*, geb. *Helmcke*.

Gez. 80. *Van den Berg* (Oden 1, 99). *Feith* was met dit lied zeer ingenomen (Hand. van den tweeden Haagschen coetus blz. 12).

Gez. 81. *Van den Berg*.

Gez. 82. *Feith*. Het oorspronkelijk opschrift: *algemeen gebed* werd eerst in *Bede om geloof en ijver in het goede*, later in *Dagelijksch Gebed* veranderd.

Gez. 83. *Van den Berg*. (oden 111, 52) naar *C. F. D. Schubart* (geboren 1739, te Obersontheim overleden, na vele lotwisselingen, als hof- en tooneeldichter, 1791).

Gez. 84. *Feith*.

Gez. 85. *Mejufvrouw van de Velde*, geb. *Helmcke*.

Gez. 86. *Mejufvrouw J. P. Drijfhout* (24).

Gez. 87. *Van Alphen. A. Rutgers* heeft het herzien.

Gez. 88. *Feith*. „Veel”, schrijft *Lotze*, „is om dit schoone lied te koop geweest, dat in de vergetelheid begraven moet worden.” Op den tweeden Haagschen coetus (Hand. blz. 11 en 12) was het, ofschoon men den oorspronkelijken titel veranderde en den wensch uitte, dat de dichter zelf in vs. 4 en 5 verandering bragt, onder de provisioneel aangenomene geplaatst.

Op de Algemeene vergadering echter (5 Julij 1805, bladz. 39) berigtte *van den Berg*, „dat over het lied n^o. „97 genaamd *Zaligheid* of *Weldadigheid van het geloof* „eenig verschil van denkwijze had plaats gehad bij de „leden der commissie ter redactie, en communiceerde *zijne* „bedenkingen. De vergadering dezelve gehoord hebbende, „heeft het gemelde lied nog eens herlezen en met aandacht overwogen, en daarop geconcludeerd, dat het lied „onder de aangehoudene blijven moest; alleen zou de

(24) Dochter van den Harderwijker hoogleeraar (Godg. Nederl. I blz. 390), schoonzuster van professor *Muntinghe*, geb. 1764, overleden 1797.

„Commissie eenige verandering maken in het 3de couplet
 „en het opschrift veranderen in: *voortreffelijkheid der open-
 „baring boven de rede.*”

Dat derde couplet luidde oorspronkelijk :

Waar zou ons hart in elken nood,
 Waar bij het nadren van den dood
 Hier uitkomst zien in zijn ellende,
 Zo 't niet in zijnen donkren nacht
 Aan eindelooze liefde en magt
 Gelooft en tot zijn God zich wendde.

Zou dit, in het oog van van den Berg, te ruim ge-
 steld zijn?

Gez. 89. *Feith.*

Gez. 90. *van den Berg* naar *Lavater*. Den 21 Mei
 1805 kwam bij den tweeden Haagschen coetus (bladzijde
 14) van een' onbekende de vertaling ter tafel van La-
 vaters Zondagslied, beginnende: *Deez' dag zal ik mijn
 Bondgod wijden*. Hoe fraai men haar ook op zich zelve
 vond, achtte men haar minder geschikt voor kerkgezang en
 meende ook, dat zij bekort moest worden. Toch werd zij
 als n°. 114 onder de *M. S. voorloopig aangenomen liederen*
 geplaatst. Later leverde *van den Berg* (bladzijde 29) eene
 verkorte bewerking in drie coupletten. Dit lied is eene
zeer verre navolging van *Lavater*. In dat van den onbe-
 kende is meer diepte, meer gevoel, meer poezy.

Gez. 91. *H. A. Bruining*. (25)

Gez. 92. *Van den Berg. Adriani* liet er bij schrijven:
 naar *Cramer*.

Gez. 93. *Feith. Lotze* voegde er bij: naar het hoog-
 duitsch.

Gez. 94. *A. Rutgers*.

Gez. 95. *A. Rutgers*.

Gez. 96. *A. Rutgers*.

Gez. 97. *A. Rutgers*. De Commissie heeft er veel in
 veranderd.

(25) Geboren 1738, laatst predikant te Veere, overleden 1811.

Gez. 98. *Feith*. De tweede Haagsche coetus (bladz. 14) noemt het een kunstige navolging van het Liturgisch Gebed of dankzegging na den doop, maar daardoor meer stijf, gedwongen en prozaïsch dan men van *Feith* gewoon was.

Gez. 99. *A. Rutgers*. Dit lied moest door den auteur meermalen overgewerkt worden, vóórdat het werd aangenomen (tweede Haagsche coetus blz. 50).

Gez. 100. *A. Rutgers* Het oorspronkelijke is, op voorstel van *van den Berg*, aanmerkelijk verkort.

Gez. 101. *Van den Berg* naar *Klopstock*.

Gez. 102. *Van Alphen*, herzien door *van den Berg*.

Gez. 103. *Van Alphen*, herzien door *van den Berg*.

Gez. 104. *Van den Berg*. Oorspronkelijk was het in drie afdeelingen gesplitst. De derde met het opschrift: vóór het nagezang, bevatte de twee laatste verzen.

Gez. 105. *Van den Berg* naar dr. *J. A. Hermes* (geboren 1736, overleden 1822) maar verkort.

Gez. 106. *Van den Berg* naar *Klopstock*.

Gez. 107. *H. G. Oosterdijk* (26). Op vele naamlijsten, ook door *Adriani* en *Lotze*, wordt dit gezang aan *B. de Bosch* toegekend. Het is echter uit de oorspronkelijke aantekeningen van de verzamelings-commissie voor den z. g. kleinen bundel der Doopsgezinden, waarin het voorkomt, aan dr. *Bennink Janssonius* gebleken, dat het aan *Oosterdijk* te danken is. Voor onzen bundel is het hier en daar veranderd.

Gez. 108. *Van Alphen*, herzien door *van den Berg*.

Gez. 109. *A. Rutgers*.

Gez. 110. *Feith*.

Gez. 111. *Van de Kasteele*. Hij bewerkte het naar een ander lied van zijne hand (Gezang. blz. 38), maar waarvan het metrum min geschikt scheen om er eene goede melodie op te vinden. (Hand. tweede Haagsche coetus blz. 7 en 22).

Gez. 112. *Van de Kasteele* naar *Gellert* (1° Weihnachts-

(26) Geboren 1731, geneesheer te Amsterdam, overleden 1795.

lied). *Lotze* teekent aan, dat er nog al in veranderd was, b. v. de twee laatste regels van vers 1:

„Hem viere met erkentenis,
„Wie vriend van God en Jezus is.”

Met die veranderingen werd het bij afwezigheid van *van de Kasteele*, die door zijne staatsbetrekking verhinderd werd de zittingen van den tweeden Haagschen coetus dikwijls bij te wonen, voorloopig aangenomen. Later zelf tegenwoordig zijnde, vorderde hij, dat het lied blijven zou, zooals hij het geschreven had.

Gez. 113. *Feith*.

Gez. 114. *Van de Kasteele* (Gezang. blz. 17). Er is in veranderd.

Gez. 115. *Van de Kasteele* en *van den Berg* naar *Gellert* (2de Weihnachtslied). De vertolking van *van de Kasteele* (Mengelpoezij van *van Alphen* en *van de Kasteele* blz. 348) was ingezonden door *Lotze*. Er bestond echter ook eene vertaling door *van den Berg*. De tweede Haagsche coetus (blz. 39) besloot deze twee stukken te vergelijken en uit beiden Gez. 115 zamen te stellen.

Gez. 116. *Bruining*.

Gez. 117. *A. Rutgers*. De Amsterdamsche predikant *P. Haak* had een Engelenzang ingezonden (beginnende: Eer en roem zij Isrels Koning), maar men oordeelde, dat dit lied, hoewel niet van de slechtste, weinig van den Engelenzang had. Bovendien meende men, dat zulk een lied, om niet in strijd te komen met de verschillende uitleggingen, kort moest wezen. *Rutgers* bood hierop in den tweeden Haagschen coetus (blz. 40) zijn gedicht aan, maar nam het later terug, omdat het hem niet beviel. *Feith* maakte er eenige verandering in en nu werd het op de algemeene vergadering van 1805 (blz. 51, 54) aangenomen. Het heeft zeker bij *Feiths* redactie gewonnen. De vier laatste regels van *Rutgers* lied luiden:

Juicht van 't eeuwig welbehagen,
Dat de Heer in menschen heeft.

Alles juicht: de Heiland leeft!

Halleluja! Welbehagen.

Gez. 118. *Van de Kasteele* naar *Gellert* (2de Passionslied). *Lotze* teekent aan, dat hij er te vergeefs op aandrang in vers 2 *God zelv'* te veranderen in *Gods zoon* (*Gellert* heeft: Vereint mit Gott, ein mensch gleich uns auf Erden), als ook, dat de Commissie de twee eerste regels van vers 18 had veranderd in:

Ja, zoo ik steeds het pad der deugd betrede,
Geloovig waak en strijd in den gebede,
maar dat *van de Kasteele* bepaald gevorderd heeft *zijne*
woorden te herstellen, zooals dan ook geschied is.

Gez. 119. *Van de Kasteele* naar *Gellert* (1ste Passionslied). Ook hier trachtte *Lotze* met de bewering, dat het onzin was God als lijdende voor te stellen, te vergeefs in vers 2 *God zelv'* in *Gods zoon* te veranderen.

Gellert schreef:

Bath, Kraft und Friedefurst und Held!

In fleisch und blut gekleidet.

Gez. 120. *R. Schutte* (27) maar aanmerkelijk veranderd. *Adriani* dicteerde *R. Schutte* en *van den Berg*.

Gez. 121. *Feith*. De dichter zelf heeft het als het zijne geteekend. Dat er nogtans op sommige naamlijsten staat: *Feith* en *v. d. Kasteele*, vindt zijne aanleiding daarin, dat er ook van laatstgenoemden (M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 79) een lied op Jezus' Grootheid, voorkomende in zijne Nieuwe Gezangen blz. 53, ter tafel was en wel in dezelfde maat, als dat van *Feith*.

Gez. 122. *Van de Kasteele*.

Gez. 123. *J. Scharp*.

Gez. 124. *Van den Berg* naar *Schlegel*.

Gez. 125. Dr. *J. Vollenhoven*, volgens sommige naamlijsten bewerkt door *Scharp*, volgens *Adriani* door *E. M. Engelberts*. Uit de voorhanden zijnde notulen blijkt noch het een, noch het andere.

(27) Z. mijn Godg. Nederland III, bladz. 329 vervolgens.

Gez. 126. *Van Alphen*.

Gez. 127. *Van Alphen*.

Gez. 128. *Feith*. Aan den tweeden Haagschen coetus (blz. 19) beviel dit lied niet. Zelfs staat op den kant in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen*: niet mooi. Later is er iets, maar niet veel in veranderd, en zoo is het, ofschoon door den coetus gepasseerd, op de algemeene vergadering van 1805 aangenomen.

Gez. 129. *A. L. Barbaz* (28). Het is gerevideerd door *Feith* en tot vier coupletten verkort. Handel. der algemeene vergadering 1805 blz. 61.

Gez. 130. *Feith*.

Gez. 131. *Van den Berg*.

Gez. 132. *B. Elikink* (29).

Gez. 133. *Vollenhoven*.

Gez. 134. *A. Rutgers*.

Gez. 135. *Van den Berg* naar *Gellert* (1ste Osterlied). Er is door de Commissie veel in veranderd en hierbij, zooals *Lotze* mededeelt, gebruik gemaakt van eene vertaling van Mr. *J. Hinlôpen*. Van daar wordt op sommige naamlijsten (niet geheel te onrecht) geschreven: *van den Berg* en *Hinlôpen* naar *Gellert*.

Gez. 136. *Van den Berg* naar *Lavater*.

Gez. 137. *Van den Berg* naar *Gellert* (2de Osterlied). *van den Bergs* vertaling werd vergeleken met twee andere en daaruit verbeterd. Hand. tweede Haagsche coetus blz. 44.

Gez. 138. *Van de Kastele* naar *van Alphen* en *van der Roest*. Het komt, zooals het nu geredigeerd is, in de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* voor onder n°. 81, het stuk van *J. van den Roest* onder n°. 56.

Gez. 139. *Bruining*.

Gez. 140. *Van den Berg* naar *Klopstock*. De dichter

(28) Geb. 1770 te Amsterdam, stedelijk ambtenaar, overleden 1833.

(29) Geb. te Amsterdam 1701, laatst predikant te Papendrecht, overleden 1767.

heeft met *Lotze* het oorspronkelijke tot 7 verzen verminderd. M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 35.

Gez. 141. *Feith*. Het vond in den tweeden Haagschen coetus groote tegenkating. Sommigen vonden het hier en daar flauw, de denkeelden verward enz. M. S. *Voorloopig aangenomen liederen* n°. 57. Men kan niet zeggen, dat *Feith* door zijne medegecommitteerden te welwillend is bejegend.

Gez. 142. *Bruining*.

Gez. 143. *Van de Kasteele*.

Gez. 144. *Feith*. *Van den Berg* heeft er iets in veranderd. Hand. tweede Haagsche coetus blz. 33 en 36.

Gez. 145. *Van den Berg* naar *Lavater*. De Commissie heeft veel veranderd.

Gez. 146. *Van Alphen*.

Gez. 147. *W. van de Velde* (30). Door sommigen wordt zijne echtgenoot genoemd, maar *Lotze*, *Adriani* en de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 6 kennen het lied bepaald aan *W. v. d. Velde* toe.

Gez. 148. *Bruining*.

Gez. 149. *Van de Kasteele*.

Gez. 150. *A. Rutgers*.

Gez. 151. *Van den Berg*.

Gez. 152. *Feith*. Van het oorspronkelijke is veel veranderd en een geheel couplet weggevallen. M. S. *voorloopig aangenomen lied*. n°. 62.

Gez. 153. *A. Rutgers*. Hij had eerst een ander pinksterlied geleverd, maar dit was reeds door den Utrechtschen coetus afgekeurd, en gezang 151 (van *van den Berg*) daarvoor in de plaats gesteld. Op den tweeden Haagschen coetus (blz. 41 en 43) bracht *Rutgers* een verbeterde en gedeeltelijk nieuwe bewerking ter tafel en deze werd aangenomen.

Gez. 154. Vrouwe *C. F. van Raesfeldt* geboren van *Sylzama*. De Commissie veroorloofde zich menige verandering. M. S. *voorloopig aangenomen lied*. n°. 34.

(30) Geb. te Amsterdam 1751, overleden te Delfshaven 1827.

Gez. 155. *J. Scharp* naar *I. Watts* (geboren te Southampton 1674, presbijter, predikant te Londen, overleden 1748). Door *Lotze, Adriani*, in de M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 161 en in de Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 42, 44, wordt van geene navolging of vertaling gesproken. Toch is 't zeker, dat Scharp dit lied uit de Gezangen van het Engelsch Zendingsgenootschap (waarin het was overgenomen uit *Watts the Psalms of David, imitated in New Testament language*) vertaald, en, eerst met anderen te Amsterdam in 1799 uitgegeven hebbende, later voor onzen bundel heeft aangeboden. Vgl. Dr. *Benninck Janssonius* blz. 306.

Gez. 156. *Van den Berg* naar *Gellert* (der Schutz der Kirchen).

Gez. 157. *Van den Berg* (Oden IV, 25).

Gez. 158. *Feith*.

Gez. 159. *Van de Kasteele*, (Mengelpoezij van *van Alphen* en *van de Kasteele* blz. 354) naar *Gellert* (Am neuen Jahre).

Gez. 160. *Feith*. Aanvankelijk was men met dat lied niet ingenomen. Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 28.

Gez. 161. *Verscheidenen*. Zoo zeggen de Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladz. 14 en boven het afschrift, in de M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 113, staat *variorum*. *Adriani* dicteerde: *Scharp* en *van de Kasteele* naar het hoogduitsch. Vermoedelijk is het dus meest van deze twee. In de officieele bescheiden wordt van geen vertaling gesproken.

Gez. 162. *B. van Weemen, A. Rutgers* heeft er veel in veranderd. M. S. *voorloopig aangenomen lied.* n°. 203.

Gez. 163. *Van den Berg. Adriani* dicteerde: *A. van den Berg* en *J. Scharp* naar het Luthersch Gezangboek. In de M. S. *aangenomen liederen* n°. 155 wordt alleen *v. d. Berg* genoemd. Uit de notulen van den tweeden Haagschen coetus, bladzijde 32 en 36, blijkt dat de leden zich 30 Mei 1805 herinnerden, dat er aan den bundel een

lentelied ontbrak en dat toen hunne aandacht gevestigd werd op een lentelied van *van den Berg*, voorkomende in zijne *Oden IV* bladz. 113. Den volgenden dag gaven al de leden hunne consideratien over dit zangstuk, vooral Scharp. *Van den Berg* heeft het toen, van die consideratien gebruik makende, overgewerkt. Er bestaat dus geen reden om hem niet als den auteur te noemen.

Gez. 164. *van den Berg* en *A. Rutgers* naar C. C. Sturm (geboren te Augsburg 1740, laatst hoofdpredikant aan de Petri kerk te Hamburg, overleden 1786). *Rutgers* bragt eene veranderde redactie van *van den Bergs* zomerlied (Oden II, 95) ter tafel, en, zoo geredigeerd, dus door beiden bewerkt, werd het onder n°. 163 voorloopig aangenomen. Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 47 en 50.

Gez. 165. *Bilderdijk* naar *Munter*. Reeds op den eersten Haagschen coetus (September 1804) hadden *van de Kastele* en *A. Rutgers* in hun praeadvies (z. het achter de notulen van dien coetus) aangeraden een herfstlied van *van den Berg* voorloopig aan te nemen, gelijk het dan ook reeds vroeger in een praeadvies van *van den Berg c. s.* dd. Arnhem 18 Februarij 1804 (ook op het synodaal archief berustende) ernstig was aangeprezen. Den 28 Mei 1805 kwam bij den tweeden Haagschen coetus (bladzijde 24) een *herfstlied* ter tafel, door een onbekende vertaald uit *Munter's* 2r. sammlung n°. 43. Men vond er veel schoons, maar ook te veel toespeling in op den wijnoogst, en dus op Duitsche toestanden. Men besloot het te passeeren, te meer, daar men reeds een herfstlied had. Nu vind ik wel opgeteekend, dat dit lied („Reeds daalt met een onwolkt gezicht”), op de algemeene vergadering van 1805 blz. 82 en 84 door de Commissie gerevideerd en door die vergadering voor den bundel bestemd werd, maar niet opgegeven, wat bewogen heeft van een vroeger besluit terug te keeren. Het gezang behoorde tot het zestal door een onbekende ingezonden. Dat die onbekende *Bilderdijk* was, bleek toen hij in 1806 eenige dier stukken in zijne

Nieuwe Mengelingen opnam. Het Herfstlied zelf werd door Da Costa in de *Nalezingen* als *Bilderdijks* werk erkend. Waarschijnlijk heeft A. Rutgers het in de correctie-commissie gerevideerd en dit aanleiding gegeven, dat in sommige naamlijsten *Rutgers* of *Bilderdijk* als auteur vermeld worden.

Gez. 166. *Feith*. Blijkens de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 128 viel dit stuk der praeadviserende commissie «ellendig» tegen, als verward en onverstaanbaar, vooral aan *van den Berg* en *Jorissen*. Op den tweeden Haagschen coetus (bladzijde 18) werd het echter voorloopig aangenomen. Alleen wenschte men regel 5 van vers 1 veranderd te zien. *De zon ons zijlings en van verre* was eene natuurkundige onwaarheid. *Lotze* vooral ijverde hier tegen.

Gez. 167. *Van den Berg* naar *Sturm*. Sommigen ook *Lotze*, hebben *J. C. Boot* naar *Sturm*. *Adriani* dicteerde terecht *van den Berg*. Dit blijkt uit de M. S. *voorloopig aangenomen lied*. n°. 84, waar niet alleen *van den Berg*, maar ook 's mans oden III, 87 genoemd worden, en tevens vermeld, dat uit het oorspronkelijke het 4^e couplet is weggevallen, omdat hier geen wijnoogst is, en het laatste couplet (vers 5) er bijgevoegd.

Gez. 168. *J. C. Boot* (31). *Van den Berg* heeft er in veranderd.

Gez. 169. *Schutte*. Er is veel door de Commissie veranderd. Daarom schrijft *Lotze* naar *Schutte*.

Gez. 170. *J. Jordens* (32).

Gez. 171. *Feith*.

Gez. 172. *Teith*.

Gez. 173. *E. M. Engelberts* (33) of *J. Scharp*. Sommigen met *Lotze* aan het hoofd noemen *Engelberts*, ande-

(31) Geb. 1761 te Leur, laatst predikant te Arnhem, overleden 1834.

(32) Geb. 1755 te Amsterdam, overleden 1817.

(33) Geb. te Noordlaren 1731, laatst predikant te Hoorn, overleden 1807.

ren met *Adriani*, *Scharp*. Ik durf niet beslissen. De stukken op het synodaal archief geven geen licht. Het gezang is niet ingeschreven in de *voorloopig aangenomen liederen*. Wel komt het als n°. 226 in de notulen van de groote vergadering, bladzijde 76, 82 en 84 voor, maar nergens wordt de naam des auteurs genoemd.

Gez. 174. *W. van de Velde*. In de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 26 en 27 en door *Lotze*, die ze ter tafel bracht, wordt dit en het volgend gezang aan *W. van de Velde* en niet, zooals sommige naamlijsten willen, aan zijne echtgenoot toegekend.

Gez. 175. *W. van de Velde*.

Gez. 176. *Van den Berg* (Oden IX, 59) naar *Cramer*.

Gez. 177. *Van den Berg* (Oden IV, 78). Het laatste couplet werd er, op verzoek van den tweeden Haagschen coetus (bladzijde 4) bijgevoegd als een *meer eigenlijk Godsdienstig slotvers*.

Gez. 178. *A. Rutgers*.

Gez. 179. *Feith*. De dichter heeft het in het onder mr. *H. O. Feith* berustend gezangboek met geen F. geteekend. Toch is het van hem. De akten, de M. S. *voorloopig aangenomen liederen* n°. 135, *Lotze* en *Adriani* noemen hem. Misschien schreef *Feith* er niet de F. bij, omdat in het lied eenige verandering gemaakt en een geheel couplet geschrapt is. In het eerst wilde de verzamelings-commissie geen morgen- of avondliederen, als meer voor bijzonder gebruik geschikt. Later kwam men hiervan terug, omdat die soort van liederen in alle gezangboeken werden gevonden. Hand. van den tweeden Haagschen coetus bladzijde 8.

Gez. 180. *Bruining*. In sommige naamlijsten worden *Bruining* en *Rutgers*, in andere, ook door den doorgaans vertrouwbaren *Adriani*, *Bruining*, *Rutgers* en *van den Berg* genoemd. Te vergeefs heb ik, om dit verschil op te lossen, het Synodaal archief geraadpleegd. Ik vermoed, dat het oorspronkelijke van *Bruining*, maar dat, zooals dikwijls gebeurde, dit door *A. Rutgers* en *van den Berg* aan-

merkelijk veranderd is. *Adriani* voegt er bij: naar *Gellert*. Er zijn zeker in dit gezang denkbeelden van het *abendlied* des Duitschen dichters (Für alle gûte sey gepreist u. s. w.), maar eene vertaling of bepaalde navolging is het niet.

Gez. 181. *Van den Berg* naar *Klopstock*. De commissie veranderde veel.

Gez. 182. *W. de Roo* (34).

Gez. 183. *Anna Maria Moens* (35). *Van den Berg* heeft er in veranderd. Hand. van den tweeden Haagschen coetus blz. 34, 36, 39. Op vele naamlijsten ook door *Adriani* en *Lotze* wordt *Petronella Moens* genoemd. Uit de aangehaalde notulen blijkt ontegensprekelijk, dat niet deze bekende blinde, maar *Anna Maria* de dichteres is van gezang 183.

Gez. 184. *Van den Berg* naar *N. Hermann* (Cantor in Joachimsdal in Bohemen, overleden 1561).

Gez. 185. *W. Sluiter* (36) geredigeerd door *van den Berg*.

Gez. 186. *Van den Berg* naar dr. *J. G. Krah* (geb. 1735, laatst predikant te Priesnitz in Saksen, overleden 1810).

Gez. 187. *Feith* naar C. F. Weisse (geb. 1726, overl. 1804).

Gez. 188. *van den Berg*, naar *Sturm*. Zoo schrijven de M. S. voorloopig aangenomen liederen n°. 30, *Adriani* en *Lotze*. Op vele naamlijsten, ook bij Dr. *Bennink Janssonius*, staat naar *J. G. Pfranger*, (geboren 1745, hoofdprediker te Meiningen, overleden 1790). Het kan zijn, dat het lied oorspronkelijk van laatstgenoemde is. *Sturm* nam in zijne liederbundels ook stukken van anderen op, zonder hunnen naam te vermelden.

Gez. 189. *van Alphen* en *Rutgers*. Het lied is voor een gedeelte uit *van Alphens Cantate: de hoop der zaligheid* (te vinden in zijne Mengelingen in proza en poezy), voor het andere deel van *A. Rutgers*.

(34) Geboren 1753, laatst predikant te Tiel, overleden 1831.

(35) Geboren te Hoorn 1777. Zij had eene bloeiende kostschool te Ede en is overleden 1832.

(36) z. Godgel. Ned. VI, blz. 367 verv.

- Gez. 190. *W. Switer*, bewerkt door *van den Berg*.
 Gez. 191. *Feith*.
 Gez. 192. *van den Berg* naar *Gellert*. (Troost des Ewigen
 Lebens.)

Op deze breede opgave, die alleen dient om de grondslagen aan te wijzen, waarop het resultaat van mijn onderzoek rust, laat ik eene tweede volgen om, naar het verlangen van de Synode, in het vervolg achter de uitgaven der Evangelische gezangen geplaatst te worden. Uit den aard harer bestemming moet zij zoo beknopt mogelijk zijn. Ik heb dan ook grond om te verwachten, dat tegen deze vorm bij de gezangencompagnie geen bezwaar zal zijn. Ik wensch alleen dat bij den druk van de naamlijst eene door President en Secretaris van de commissie van toezigt geteekende verklaring worde gevoegd, waaruit blijkt, dat die naamlijst van onze Commissie is uitgegaan.

II.

- Mr. *H. van Alphen*. Gezang 15, 20, 27, 51, 65, 87, 102, 103, 108, 126, 127, 146.
Van Alphen en Mr. *P. L. van de Kasteele* 22, 69,
Van Alphen en *A. Rutgers* 189.
A. L. Barbaz. Gezang 129.
A. van den Berg. Gezang 18, 34, 80, 81, 92, 104, 131, 151, 157, 163, 177. Naar *G. Brandt* 76, naar *J. A. Cramer* 13, 29, 32, 33, 74, 176, naar *Cramer* en *C. C. Sturm* 7, naar *Gellert* 12, 16, 59, 60, 73, 135, 137, 156, 192, naar *H. C. Hecker* 36, naar *N. Hermann* 184, naar *J. A. Hermes* 105, naar *Klopstock* 41, 101, 106, 140, 181, naar *J. G. Krah* 186, naar *J. C. Lavater* 67, 90, 136, 145, naar *B. Munter* 6, 9, naar *C. F. Neander* 57, naar *J. A. Schlegel* 58, 75, 124, naar *C. F. D. Schubart* 83, naar *Sturm* 167, 188, naar de 65 cantique in het Waalsche Gezangboek, (gevolgd naar *C. Crasselius*) 1.

Van den Berg en *van de Kasteele* naar *Gellert* 115.
van den Berg en *Rutgers* naar *het te Deum* 3, naar
Sturm 164. *van den Berg*, *Rutgers* en *Scharp* naar *J.*
P. Kasteleijn 72. *vanden Berg* en *Mejufvrouw van de*
Velde geboren *Helmcke* 55.

W. Bilderdijk naar *Munter* 8, 165.

J. C. Boot, 168.

H. A. Bruining 91, 116, 139, 142, 148, 180.

J. Doyer, 77.

Mejufvrouw *J. P. Drijfhout*, 86.

B. Elikink, 182.

E. M. Engelberts of *I. Scharp*, 173.

Mr. *Rh. Feith*, 14, 23, 25, 26, 31, 37, 48, 53,
 66, 82, 84, 88, 89, 110, 113, 121, 128, 130, 141,
 144, 152, 158, 160, 171, 172, 179, 191. Naar het
Bremer Gezangboek 10, 11, naar *la confession des péchés*
 35, naar de *Dankzegging na het avondmaal* 98, naar *T.*
Clausnitzer 93, naar *Munter*, 166, naar *C. F. Weisse*
 187. — Naar *Feith*, 54.

Mr. *J. Hinlopen* 49, 56, naar *Gellert* 71.

J. Jordens 170.

Mr. *P. L. van de Kasteele* 45, 46, 47 111, 114,
 122, 143, 149. Naar *van Alphen* en *van der Roest*
 138, naar *Gellert* 42, 112, 118, 119, 159.

Mr. *J. P. Kleijn* 24.

Mejufvrouw *C. A. van Lier* 28.

J. van Lodenstein 21, 43, 62, 68.

Mejufvrouw *A. M. Moens* 183.

H. G. Oosterdijk 107.

Vrouwe *C. F. van Raeseldt vanHeemse*, geboren *van*
Sytzama 44, 154.

W. de Roo 182.

A. Rutgers, 30, 40, 63, 94, 95, 96, 97, 99, 100,
 109, 117, 134, 150, 153, 178. Naar *G. Neumark* 17,
 naar het *Hoogduitsch* 70.

Dr. *J. Scharp*, 5, 38, 52, 61, 78, 123. Naar *J. C.*
Zimmermann 39, naar *I. Watts* 155.

- R. Schutte* en *A. van den Berg* 120. Naar *Schutte* 169.
W. Sluiter 185, 190.
W. van de Velde 147, 174, 175.
Mejufvrouw *J. E. van de Velde*, geboren *Helmcke* 2,
50, 79. 85.
Verscheidenen 161.
Dr. *J. Vollenhoven* 64, 125, 133.
B. van Weemen 19, 162.
A. J. Zubli naar *Cramer* 4.
- Uit het door mij medegedeelde blijkt, dat slechts de auteurs van een paar gezangen, bepaaldelijk van gezang 161, en 173, niet met volkomen zekerheid kunnen opgegeven worden.

Breda, 26 Februarij 1880.

Dr. B. GLASIUS.

